

بازنگری در سیاست جذب نیرو و گسترش نظام بانکداری در ایران

دکتر غلامحسین عبیری

مقدمه

ساختار جغرافیایی وسیع ایران، با توزیع نابرابر ثروت، پدیده خدمات بانکی را با پرسش‌های عدیده‌ای روبرو می‌سازد، از جمله این که چگونه این سیستم در جهت حل مسایل پولی مردم می‌تواند گام‌های مؤثری را بردارد؟ در این بررسی، توزیع نیروی کار، شعب و جمعیت در استان‌های کشور با توجه به ابعاد دولت مورد مطالعه قرار گرفته است.

آنچه مسلم است، هدف از این بررسی، ایجاد فضایی نو برای ارزیابی ابعاد موضوع با توجه به محدودیت‌های کلی جغرافیای کشور و عدم همگن بودن شعب بانک‌ها از جهات طبقه‌بندی مختلف آن، و تفاوت بین جمعیت‌های مختلف در استان‌های کشور است.

طبیعی است که فرض همگن بودن شعب و مردم در مراحل اولیه بررسی یک نقیصه به شمار می‌رود و در مراحل تحلیل و تفسیر موضوع این فرض نه چندان قابل قبول ماهیت بررسی را تغییر خواهد داد.

در نگاه اول، سیستم بانکی کشور در یک بازار رقابتی به عرضه خدمات مشغول می‌باشد، در حالیکه محدودیت‌های غیرقابل کنترل، شرایط آرایه خدمات را از حالت رقابتی به حالت انحصاری سوق می‌دهد.

روند این مطالعه مربوط به سال ۱۳۷۹ و بر مبنای داده‌های دولتی و بر مبنای ۱۰ هزار نفر جمعیت صورت گرفته است. ساختار شعب بانک‌ها نیز به ازای هر ۱۰ هزار نفر جمعیت

در استان‌های مختلف کشور بین دو تا شش شعبه در نوسان است. ساختار نیروی کار - کارکنان نظام بانکی، در همین شرایط، بین ۱۵ تا ۴۷ نفر تغییر کرده است و با توجه به دولتی بودن حجم عمده خدمات بانکی، به ازای هر ۱۰ هزار نفر کارمند دولت، چهار تا ده نفر نیروی کار خدمات بانکی را آرایه می‌دهند.

داده‌های آماری

در ساختار اقتصادی ایران، نظام بانکداری با مدیریت تقریبی ۱۶ هزار شعبه در ۲۹ استان کشور و با یکارگیری حدود ۱۵۵ هزار نفر، گردش نقدینگی و اعتبارات را مدیریت می‌کند. جمعیت کشور بر مبنای آمار سال ۱۳۷۵، معادل ۶۰ میلیون نفر و کارکنان دولت بر مبنای آمار سال ۱۳۷۸، بیش از ۲ میلیون نفر در نظر گرفته شده است. شهر تهران ۱۸/۶ درصد، خراسان ۱۰ درصد، آذربایجان شرقی و اصفهان به ترتیب ۵/۵ و ۶/۵ درصد از کل جمعیت را در خود جای داده‌اند. بدین ترتیب، ۴۰ درصد از جمعیت کشور در چهار استان تهران، خراسان، اصفهان و آذربایجان شرقی زندگی می‌کنند.

شهر تهران با ۱۴/۸ درصد، استان‌های خراسان با ۸/۸ درصد، اصفهان با ۷/۳ درصد و آذربایجان شرقی با ۴/۴ درصد، جمعاً ۳۵/۳ درصد از شعب بانک‌ها را در خود جای داده‌اند. از لحاظ وضعیت کارکنان نظام بانکی، شهر تهران با ۲۸/۹ درصد، خراسان با ۷/۷ درصد، اصفهان با ۶/۴ درصد و آذربایجان شرقی با ۳/۹ درصد، جمعاً از ۴۷ درصد از خدمات نیروی کار

○ چسبند هرصند از جمعیت کشور در چهار استان تهران، خراسان، اصفهان و آذربایجان شرقی زندگی می‌کنند.

جدول شماره یک
آمار جمعیت و کارکنان نظام بانکی و دولت
با تعداد شعب در سال ۱۳۷۹

استان‌ها	جمعیت (هزار نفر)	کارکنان دولت (هزار نفر)	تعداد شعب	تعداد کارکنان بانکی
آذربایجان شرقی	۳۳۲۵	۹۸	۶۹۳	۶۱۵۵
آذربایجان غربی	۲۴۹۶	۷۰	۵۰۲	۴۱۸۳
اردبیل	۱۱۶۸	۲۸	۲۴۵	۲۰۵۶
اصفهان	۳۹۲۳	۱۵۴	۱۱۵۵	۱۰۰۴۷
ایلام	۴۸۷	۲۳	۱۸۳	۱۲۸۹
بوشهر	۷۴۲	۳۸	۳۰۹	۲۳۰۰
شهر تهران	۱۱۱۷۶	۴۷۸	۲۳۳۶	۴۵۰۲۲
استان تهران	-	-	۴۳۹	۳۷۲۱
چهارمحال و بختیاری	۷۶۱	۳۰	۲۴۲	۱۷۷۸
خراسان	۶۰۴۷	۱۹۳	۱۳۹۸	۱۲۱۳۵
خوزستان	۳۷۴۶	۱۵۵	۹۲۲	۷۵۴۶
زنجان	۱۰۳۶	۲۵	۲۱۱	۱۷۳۱
سمنان	۵۰۱	۲۹	۲۷۵	۲۲۳۱
سیستان و بلوچستان	۱۷۷۲	۴۷	۳۷۸	۲۷۲۴
فارس	۳۸۱۷	۱۳۳	۹۲۵	۷۹۳۴
قم	۸۵۳	۲۳	۲۱۱	۱۷۸۹
قزوین	-	۳۱	۲۵۲	۲۰۷۱
کردستان	۱۳۴۶	۳۵	۲۶۵	۲۱۱۰
کرمان	۲۰۰۴	۸۷	۶۴۷	۴۹۶۲
کرمانشاه	۱۷۷	۵۹	۴۶۷	۳۶۳۷
کهگیلویه و بویر احمد	۵۴۴	۲۶	۱۱۴	۱۰۱۲
گلستان	-	۴۴	۳۰۶	۲۴۳۸
گیلان	۲۳۴۱	۷۲	۶۰۳	۵۱۳۸
لرستان	۱۵۸۴	۴۹	۳۵۵	۲۷۸۶
مازندران	۴۰۲۸	۱۱۵	۶۸۴	۶۳۱۸
مرکزی	۱۲۲۸	۴۸	۳۹۸	۴۱۷۵
هرمزگان	۱۰۶۲	۴۰	۳۸۵	۲۹۳۷
همدان	۱۶۷۷	۴۹	۳۲۸	۲۹۴۳
یزد	۷۵۰	۴۰	۴۴۸	۳۵۶۰

- ۱) آمار جمعیت مربوط به سال ۱۳۷۵ از سالنامه مرکز آمار ایران/ ۱۳۷۹.
- ۲) تعداد کارکنان دولت در سال ۱۳۷۸ از سالنامه مرکز آمار ایران/ ۱۳۷۹.
- ۳) آمار جمعیت استان‌های تهران، قزوین و گلستان ضمن سایر استان‌ها

لحاظ شده است.

۳) سایر آمارها از آمار رسمی نظام بانکی کشور گرفته شده است.

موجود در نظام بانکداری بهره‌مند شده‌اند.

متوسط کارکنان هر شعبه در مجموع ۱۰ نفر در کل کشور است. در حالیکه این نسبت برای شهر تهران ۱۹ نفر، برای خراسان، اصفهان و آذربایجان شرقی هر یک تقریباً ۸/۸ نفر برای هر شعبه اشتغال ایجاد کرده است. متوسط کارکنان دولتی بهره‌مند از خدمات بانکی در کل کشور ۱۴۳ نفر در ازای هر شعبه بوده، در حالیکه این رقم دربارہ شعب بانک‌ها در تهران به طور متوسط ۲۰۴ نفر است و استان کهگیلویه و بویراحمد با ۲۲۸ نفر جزو بیشترین دریافت کنندگان خدمات بانکی بوده است. کمترین شاخص مربوط به استان یزد با ۸۹ نفر دریافت کننده خدمات بانکی است.

متعاقباً بخش خصوصی و مردم شاخص دیگر دریافت کننده خدمات بانکی در استان‌ها می‌باشند. جدول شماره یک آمار مربوط به شعب، کارکنان نظام بانکی، جمعیت و کارکنان دولت را در استان‌های مختلف کشور نشان می‌دهد.

توزیع پراکندگی

مطالعات آماری مربوط به رابطه بین کارکنان و تعداد شعب بانک‌ها در استان‌های مختلف در یک مجموعه ۱۰ هزار نفری جمعیت، یک رابطه مثبت با درجه همبستگی ۸۴ درصد و رابطه بین کارکنان نظام بانکی به ازای هر ۱۰ هزار نفر جمعیت با تعداد کارکنان نظام بانکی به ازای هر هزار نفر کارمند دولت یک رابطه مثبت با درجه همبستگی ۷۶ درصد است. رابطه بین شعب در هر هزار نفر با کارکنان نظام بانکی در هر هزار نفر کارمند دولت یک رابطه مثبت یا همبستگی ۴۷ درصد است. بنابراین، ملاحظه می‌شود که درجه همبستگی به شدت کاهش یافته است. توزیع پراکندگی این متغیرها را در نمودارهای شماره یک و دو و سه مشاهده می‌کنید.

در تمامی آزمون‌های آماری، به ویژه رگرسیون، از جمله مشاهدات غیرمعمول؛ شهر تهران را می‌توان نام برد. مشخصه‌های اصلی نوسانات تعداد شعب و کارکنان برای هر ۱۰ هزار نفر جمعیت و تعداد کارکنان نظام بانکی به ازای تعداد ۱۰ هزار کارمند دولت به صورتی است که در جدول شماره دو آمده است.

ملاحظه می‌کنید که میانگین به علاوه، منهای یک انحراف از معیار $(\pm 1\sigma)$ ، حداقل شاخص را می‌پوشاند، اما حداکثر شاخص را فرا نمی‌گیرد. به عبارتی، کمتر از ۶۸ درصد از استان‌های کشور، حول و حوش میانگین قرار گرفته‌اند. این موضوع از دیدگاه عدالت اجتماعی و توزیع امکانات تولید، توزیع شبکه بانکی را بازتابی از نابسامانی اقتصادی در کشور ارزیابی می‌کند.

هم چنین، نقش تثبیت کننده نظام بانکی کشور در راستای توزیع امکانات تولید قابل اغماض نیست.

بسیار سعی و وسعیت
شعب و کارکنان نظام
بانکی نشان می‌دهد
که کمتر از ۶۸ درصد از
استان‌های کشور در
حول و حوش میانگین
قرار گرفته‌اند.

و با کارکنان نظام بانکی رابطه منفی دارد. این، بدان معنی است که ابعاد شعب در استان‌های کشور با بزرگ شدن ابعاد دولت وسیع‌تر می‌شود. به عبارتی، حجم فعالیت‌های بانکی با حجم فعالیت‌های دولت افزایش یافته است، در حالیکه ابعاد کارکنان نظام بانکی با حجم فعالیت‌های متمرکز در شعب افزایش نیافته است. لازم به یادآوریست که فرض می‌شود شعب مختلف همگن هستند، البته این فرض تنها به منظور سهولت تحلیل بکار گرفته شده است.

زمانی که پراکندگی جغرافیایی در ایران را لحاظ کردیم، به منظور جلوگیری از تأثیر این متغیر غیرقابل کنترل، لازم دیدیم که رگرسیون نسبت شعب به جمعیت ۱۰ هزار نفر (B) و کارکنان نظام بانکی به ازای ۱۰ هزار جمعیت هر استان (S_۱) و نسبت کارکنان نظام بانکی به ازای ۱۰ هزار کارمند دولت (S_۲) در استان را مورد مطالعه قرار دهیم. نتیجه این رگرسیون به صورت زیر می‌باشد:

$$b = 1/71 + 0/138S_1 - 0/34S_2$$

$$(3/09) (7/16) (-2/72)$$

$$R^2 = 78/6 \quad F = 40/43 \quad (\text{داخل پیرانتز آزمون } t \text{ است.})$$

ملاحظه می‌نمایید که رابطه کارکنان نظام بانکی به ازای واحد جمعیت (۱۰ هزار نفر) با تعداد شعب در واحد جمعیت رابطه مثبت دارد و نسبت کارکنان نظام بانکی نسبت به واحد کارکنان دولت (۱۰ هزار نفر) منفی می‌باشد. معادلات رگرسیون در هر دو مورد فوق از آزمون t و F خوبی برخوردار است. اما ضریب تئیرات R^2 در رگرسیون دوم به شدت کاهش یافته است. به

جدول شماره دو

وضعیت شاخص شعب و کارکنان نظام بانکی در سال ۱۳۷۹

شاخص‌ها	تعداد شعب (۱۰۰۰۰ جمعیت)	تعداد کارکنان نظام بانکی (۱۰۰۰۰ جمعیت)	تعداد کارکنان نظام بانکی (کارمند دولت)
میانگین	۳	۲۴	۶/۳
حداقل	۲	۱۵	۳/۹
حداکثر	۶	۴۷	۱۰/۲
انحراف از معیار	۱	۹	۱/۳

رگرسیون آماری

در مقطع مورد مطالعه، یعنی سال ۱۳۷۸-۱۳۷۹، متغیرهای تعداد شعب (B)، کارکنان نظام بانکی (SB) و کارکنان دولت (SG) در استان‌های مختلف کشور مورد بررسی قرار گرفت. نتیجه این آزمون به صورت زیر می‌باشد:

$$B = 84 - 0/35SB + 1/2SG$$

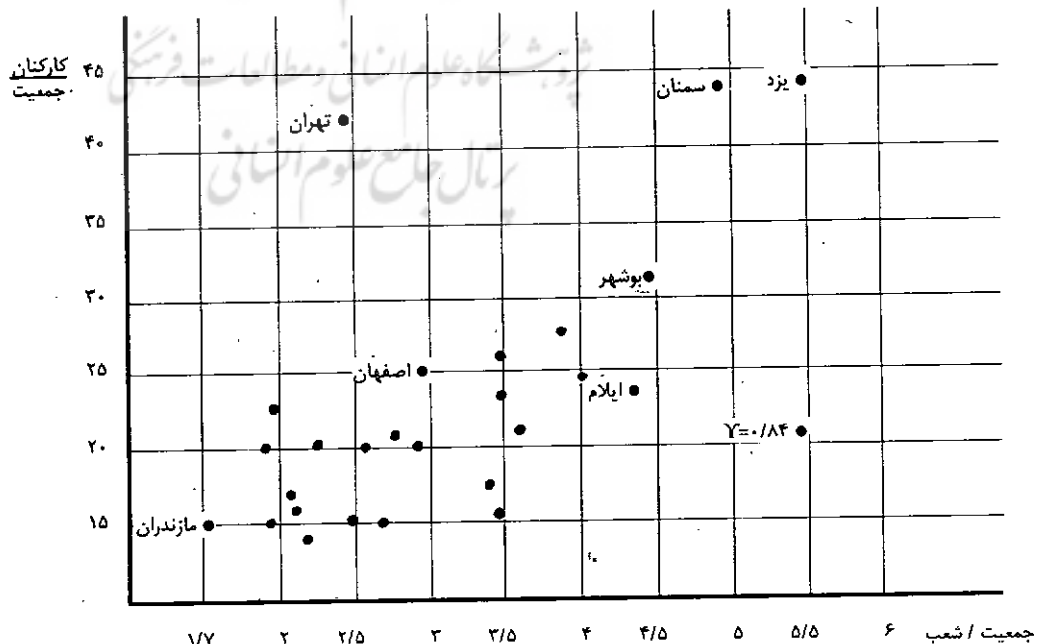
$$(2/74) (-3/38) (1/54)$$

$$R^2 = 96/6 \quad F = 328/81 \quad (\text{داخل پیرانتز آزمون } t \text{ است.})$$

ملاحظه می‌شود که تعداد شعب با ابعاد دولت رابطه مثبت

نمودار شمار یک

توزیع پراکندگی شعب و کارکنان استان‌ها بر حسب ۱۰ هزار نفر جمعیت در سال ۱۳۷۹

○ نقش تثبیت کننده
نظام بانکی کشور در
راست‌نمای توزیع
امکانات تولید، نکته‌ای
نیست که بتوان از آن
چشم‌پوشی کرد.

دولتی بوده است یا پاسخگویی به سرمایه‌گذاری‌های القایی دولت؟ ضمناً می‌توان خدمات بانکی را محصول تقاضا برای مبادلات پولی، سفته بازی و تقاضا برای پس‌انداز مردم از سوی بخش خصوصی دانست.

آیا در نهایت، خدمات بانکی در تجهیز منابع، انگیزه‌های لازم برای رشد اقتصادی را فراهم می‌کند یا بر عکس، روند طولانی مدت تورم و کاهش درآمد سرانه، ارزش خدمات بانکی را در جامعه کاهش داده، به طوریکه امروز می‌توان خدمات بانکی را نوعی بوروکراسی برای نظم دادن به هرج و مرج اقتصادی تلقی کرد؟

هر نگاهی که به نظام بانکی داشته باشیم، باز این واقعیت را نمی‌توانیم انکار کنیم که سامان دهی اقتصادی بدون نگرش مثبت به نظام بانکداری میسر نیست و شناخت مکانیسم این نظام در بازسازی ساختار اقتصادی کاری بس پیچیده است.

ارتباط تنگاتنگ سیاست‌های مالی و پولی به منظور ایجاد تعادل و رشد اقتصاد ملی، ضرورت بازنگری در سیاست جذب نیرو در نظام بانکداری را در شرایط نوین بانکداری مطرح می‌کند. هر گونه تجدید نظر در ابعاد جذب نیرو، در صورتی که کارایی خدمات رسانی بانکی را بهبود بخشد و رشد اقتصادی را تسریع نماید، قابل توصیه است، به ویژه آنکه خدمات بانکی گام‌های اولیه برای خصوصی‌سازی را برداشته است. بنابراین، اگر خدمات بانکی را در نهایت و در شرایط مطلوب، کاملاً خصوصی تلقی نماییم، آنگاه شعب بانک‌ها در نقاط مختلف کشور می‌بایست مسوولیت بسترسازی توسعه را به عهده بگیرند.

توجه داشته باشیم که ارایه خدمات بانکی در دو قرن اخیر،

عبارت دیگر، در رگرسیون اول ۹۶/۶ درصد از دامنه تغییرات B به وسیله متغیرهای SB و SG توجیه می‌شود، در حالیکه در حالت نسبت‌ها تنها ۷۸/۶ درصد از دامنه تغییرات B به وسیله S_1 و S_2 توجیه می‌شود.

معمای نتایج رگرسیون

با مروری بر نتایج رگرسیون فوق و شناخت رابطه مثبت و منفی بین متغیرهای وابسته و مستقل، این پرسش مطرح می‌شود که آیا تعدا شعب یک متغیر مستقل است یا وابسته؟ از آنجا که نظام اجتماعی - اقتصادی کشور برنامه ریزی شده است، بنابراین، در عمل ایجاد یک شعبه یک متغیر وابسته است. این متغیر تابع سیاست جذب نیرو در نظام بانکی و دولتی است.

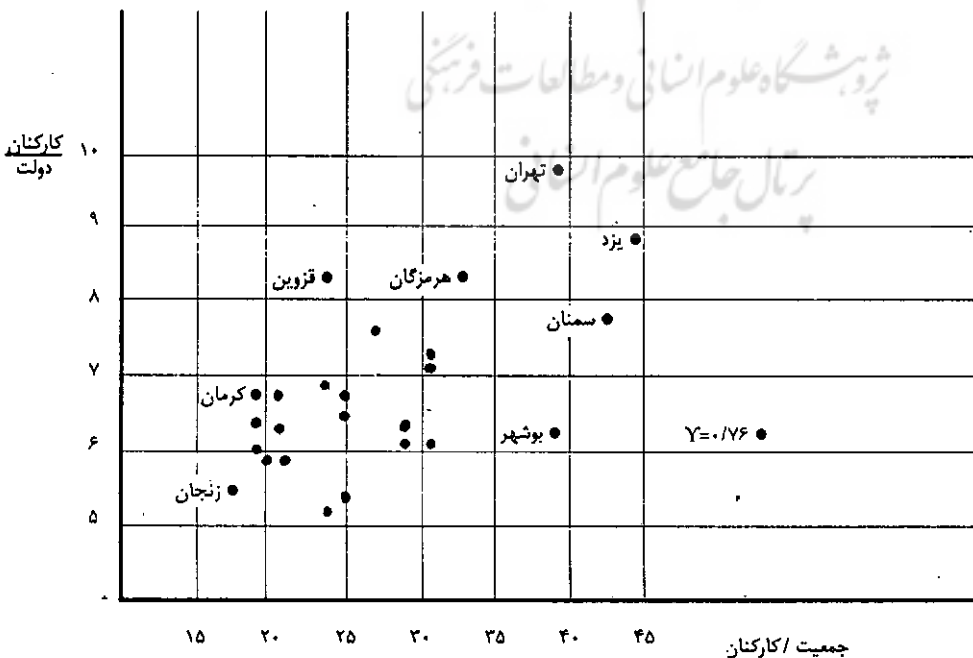
در یک رگرسیون دو متغیره، رابطه بین کارکنان نظام بانکی و توزیع جغرافیایی شعب مثبت است، اما در یک مدل رگرسیون چند متغیره، این رابطه منفی شده است. بر عکس، با افزایش حجم کارکنان دولت، تقاضا برای تعداد شعب افزایش یافته است.

در رگرسیون دوم، متغیر جمعیت را نیز در مدل وارد کردیم. نتیجه نشان می‌دهد که تعداد کارکنان در نظام بانکی با تعداد شعب در واحد جمعیت ۱۰ هزار نفره مثبت است، اما نسبت به کارکنان نظام بانکی در واحد ۱۰ هزار نفری کارکنان دولت، رابطه منفی است.

این بررسی پرسش‌هایی را مطرح می‌کند که افزایش خدمات بانکی به منظور پاسخگویی به الزامات بوروکراسی

نمودار شمار دو

توزیع پراکندگی کارکنان نظام بانکی نسبت به ۱۰ هزار نفر جمعیت و کارکنان دولت در استان‌های کشور در سال ۱۳۷۹

○ از آنجا که نظام اقتصادی - اجتماعی کشور یک نظام برنامه‌ریزی شده است، لذا ایجاد شعبه بانکی یک متغیر وابسته است که از سیاست جذب نیرو در نظام بانکی و دولتی تبعیت می‌کند.

م تفاوت رفتاری که نسبت به خدمات بانک‌های دولتی وجود دارد، حاکی از آن است که بین بانک‌های مختلف ملی، صادرات، تجارت، ملت و سپه در استان‌های مختلف نسبت به شعب بانک‌های تخصصی در استان‌های مختلف، یک رفتار منظم وجود دارد. البته فرض می‌کنیم که شعب بانک‌ها با توجه به سطح تقاضای عقلایی مردم ایجاد شده‌اند (جدول شماره سه).

جدول شماره سه

نتایج رگرسیون توزیع جغرافیایی شعب بانک‌های مختلف استان‌ها بر حسب بانک‌های تخصصی در سال ۱۳۷۹

بانک تخصصی	عرض از مبدا	بانک رفاه	بانک مسکن	بانک کشاورزی درصد	R ²	F
ملی	-۶/۲	۱/۹۴	۳/۷۴	-۰/۶۶۸	۹۳/۵	۱۱۹
	(-۰/۵۹)	(۳/۱۹)	(۴/۲۳)	(-۳/۲۱)		
صادرات	-۱۴/۴	۲/۳۶	۲/۴۷	-۰/۶۱۹	۹۲	۹۶
	(-۱/۱۷)	(۳/۲۸)	(۳/۳۳)	(-۲/۵۲)		
تجارت	۸/۸۲	۱/۵	۲/۲۹	-۰/۶۹۶	۸۸/۷	۶۵
	(۱/۰)	(۲/۹)	(۳/۰۶)	(-۲/۹۴)		
ملت	-۹/۳۹	۱/۱۱	۱/۸۰	-۰/۷۷	۹۱/۹	۹۴
	(-۱/۳۷)	(۲/۷۸)	(۳/۱۰)	(-۰/۵۶)		
سپه	-۰/۸۳	۰/۴۲	۲/۲۵	-۰/۲۴۷	۹۳/۴	۱۱۷
	(-۰/۱۷)	(۱/۴۸)	(۵/۴۹)	(-۲/۴۵)		

داخل برآیند از مومن ۱.

شرایط مختلف ثبات قیمت‌ها و نوسانات پولی را پشت‌سر گذاشته و از سوی دیگر، دریافت این خدمات در کشورهای صنعتی و در حال توسعه دو مفهوم مختلف را در جوهر وجودی این بنگاه اقتصادی (بانک‌ها) نهادینه نموده است. همین شقوق مختلف ما را در مسیری قرار می‌دهد که نوسانات خدمات بانکی را در استان‌های مختلف - اعم از مناطق صنعتی، کشاورزی و یا خدماتی - از یک سو، و مناطق توسعه یافته و محروم را از سوی دیگر، مورد بازبینی قرار دهیم که تا چه اندازه این بنگاه‌ها در بهبود شرایط اقتصادی مردم مؤثر عمل می‌کنند.

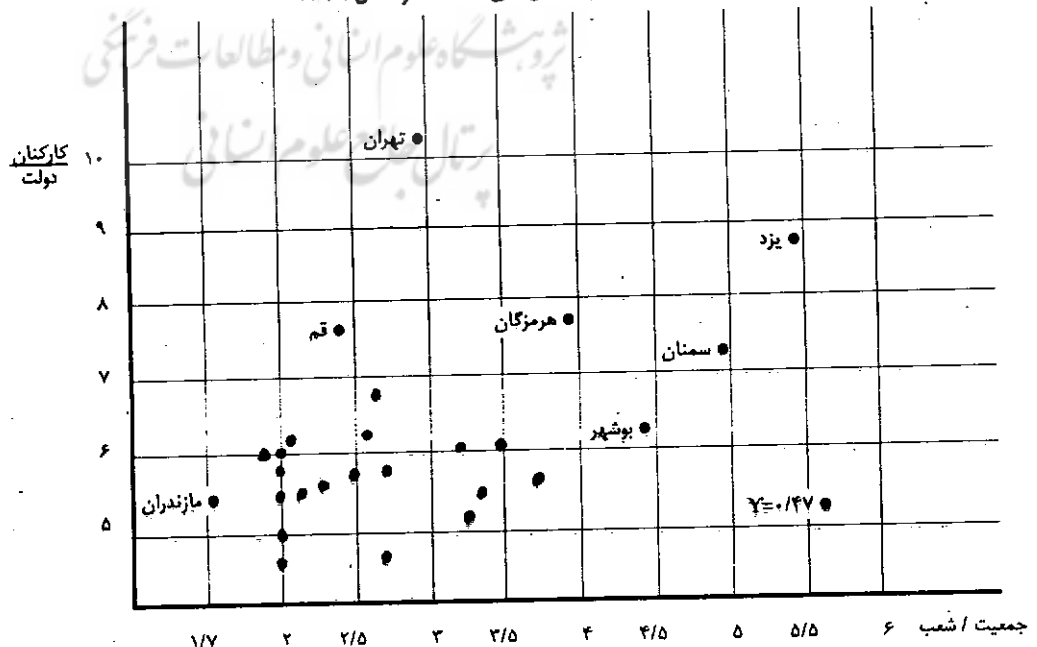
در واقع، انتظار از سیاست جذب نیرو، آرایه خدمات به متقاضیان بیشماری است که از بازار پولی برای پوشش فعالیت‌های اقتصادی خود بهره‌برداری می‌کنند. این پوشش می‌تواند در شفاف کردن فعالیت‌ها نقش زیبایی را عهده‌دار باشد، بر عکس، دامنه بوروکراسی می‌تواند آنقدر وسیع باشد که نه تنها در شفاف بودن فعالیت‌ها مؤثر نیفتد، بلکه این پوشش وسیله‌ای برای تغییر ماهیت انحراف‌ها و فساد اقتصادی بکار گرفته شود. این پدیده ناشی از ناقص بودن (Imperfect) بازارهای کار، کالا و... می‌باشد.

توزیع بانک‌های تجاری و تخصصی

بررسی‌های مربوط به رفتار در شعب مختلف بانک‌ها با گرایش‌های مختلف نسبت به بانک‌های تخصصی نشان می‌دهد که آثار تصمیم‌گیری نسبت به استفاده از خدمات بانک‌های تخصصی مانند بانک رفاه کارگران، بانک مسکن و بانک کشاورزی برای مردم با توجه به تقسیم کار و نگرش‌های

نمودار شمار سه

توزیع پراکندگی کارکنان نظام بانکی و شعب در نسبت‌های کارکنان دولت و جمعیت در استان‌های مختلف در سال ۱۳۷۹

○ انتظار از سیاست جذب نیرو در شبکه بانکی، همانا آرایه خدمات به متقاضیان بیشماری است که از بازار پولی برای پوشش فعالیت‌های اقتصادی خسود بهره‌برداری می‌کنند.

فرآیندها

آنچه مسلم است، جامعه به خدمات بانکی نیازمند است و این نظام نیز حلقه ارتباطی مردم و دولت به شمار می‌آید. محصول خدمات بانکی در بخش‌های اقتصادی مختلف آثار و ثمرات متفاوتی را بر جای می‌گذارد و بازنگری در سیاست‌های جذب نیرو هم یک الزام سازمانی است.

آثار و شواهد جذب نیرو در یک مقطع زمانی در سطح ملی با توانایی‌هایی متفاوت گسترش شعب بانکی را در اشکال تجاری و تخصصی بوجود آورده است. این شبکه گسترده نظام بانکی، از یکسو تقاضا و از سوی دیگر، محصول توسعه القایی نظام پولی کشور است.

بررسی و نتایج ارایه شده آماری تصویری از رابطه نیروی کار، شعب و جامعه در اشکال مختلف می‌باشد که خود هشیار دهنده نسبت به تمرکز و عدم استقلال نظام بانکی است. این نتیجه، با توجه به ساختار کلان اقتصادی دور از انتظار نیست، لیکن از آنجا که دولت در یک مرحله انتقالی خصوصی‌سازی و واگذاری فعالیت‌ها قرار دارد، لذا نظام بانکی نیز می‌بایست در این راستا خود را برای انتقال به بخش خصوصی آماده سازد و این مهم بدون داشتن الگوی روابط بین متغیرهای اقتصادی میسر نخواهد بود. بنابراین، باید به دنبال پاسخ این پرسش بود که اگر دولت در جهت کوچک کردن ابعاد خودگام‌هایی را بردارد، آثار آن بر روند رشد نظام بانکی چگونه خواهد بود؟

پدیده‌ی است که پاسخ به این پرسش و ده‌ها سوال دیگر امکانات یک مطالعه وسیع را می‌طلبد، به نحوی که با افزودن برخی متغیرهای عرضه و تقاضای پول، دامنه تحلیل قوی‌تری را بیش روی تصمیم‌گیران قرار دهد. امید می‌رود که این گونه مطالعات گامی باشد در جهت شفاف‌سازی شرایط موجود در نظام بانکی کشور.

پادانگشت

- (۱) آمارها، داده‌های اطلاعاتی بدون دولتی است.
- (۲) از نرم‌افزار محاسبات Minitab برای رگرسیون‌های آماری استفاده شده است.

جدول شماره سه نشان می‌دهد که رفتار شعب بانک‌ها در سطح کل کشور از یک الگوی منظم تابعیت می‌کند. آیا این نظم ناشی از برنامه‌ریزی متمرکز نظام بانکداری است یا انعکاس طبیعی نسبت به ساختار اقتصاد کشور است؟ ملاحظه می‌نمایید که ضریب رگرسیون نسبت به بانک‌های رفاه و مسکن مثبت، اما نسبت به بانک کشاورزی منفی است. آزمون‌های مختلف t و F نیز از اهمیت لازم برخوردارند.

اگر تقاضای مردم برای خدمات بانکی، زمینه رشد بانک‌ها را فراهم می‌کند، این رشد برای بانک‌های تجاری و تخصصی یکسان است یا نظام بانکداری از طریق تبلیغات و با هماهنگی سایر سازمان‌های ذیربط، جهت‌گیری رفتار پولی بخش‌های اقتصادی را سازماندهی می‌کند؟ مطمئناً مورد دوم منطقی به نظر می‌رسد. در این شرایط، چگونه این جهت‌گیری نسبت به بانک کشاورزی منفی است؟ آیا خدمات بانک کشاورزی متقاضیان کمتری دارد یا متقاضیان بانک کشاورزی پس‌انداز محدودی دارند؟ هر یک از این حالات منعکس‌کننده این است که برخی از بانک‌های تخصصی به خوبی معرفی نشده‌اند و ماهیت خدمات رسانی آنها برای مردم روشن نیست.

هم چنین، این احتمال وجود دارد که تصمیم‌گیری در خصوص رشد نظام بانکداری - اعم از تجاری یا تخصصی - به علت وجود تعارض در خط‌مشی‌ها در عمل منجر به تضعیف برخی از بانک‌های تخصصی در مقابل بانک‌های تجاری شده باشد. در این صورت، لازم است هماهنگی‌ها به منظور دستیابی به رشد متوازن در محور قرار گیرد. به عبارت دیگر، باید اهداف نظام بانکداری در جهت ایجاد تعادل در ساختار کلان اقتصادی، مقدم بر اهداف و گرایش‌های مدیریتی دیده شود.

طبیعی است که در وضعیت موجود که نظام بانکداری از استقلال کافی برخوردار نبوده و دولت به صورت برنامه‌ریزی شده عمل کرده است، نتایج در جهت ایجاد فرصت برای یک بخش و محرومیت بخش دیگر به پیش برود. گروه‌های ذینفع (Interest Group) نیز در این راستا از تضادها استفاده نموده و با سوء استفاده از اطلاعات، زمینه رانت خواری را فراهم می‌سازند.

رویه‌مرفته، همگن نمودن توزیع شبکه بانک‌ها در استان‌های مختلف کشور گامی است در جهت توسعه پایدار، که با تقویت خدمات بانکی به بخش‌های مختلف اقتصادی، زمینه رشد آن بخش را فراهم می‌سازد. ناچیز بودن سهم برخی از بانک‌های تخصصی مانند صنعت و معدن هم طبیعی است که موانعی را بر سر راه رشد این بخش مهم اقتصادی ایجاد می‌کند. بنابراین، بازنگری به رشد نظام بانکداری در شرایط رقابتی و در یک چارچوب مستقل و مدافع عرضه امکانات سرمایه‌گذاری از طریق شعب بانکی - تجاری یا تخصصی - یک الزام اجتناب ناپذیر است که نباید نسبت به اصلاح آن غفلت ورزید.

○ بررسی آمارهای مربوط به رابطه نیروی کار، شعب بانکی و جامعه، هشدارهایی درباره موضوع تمرکز و عدم استقلال نظام بانکی است.